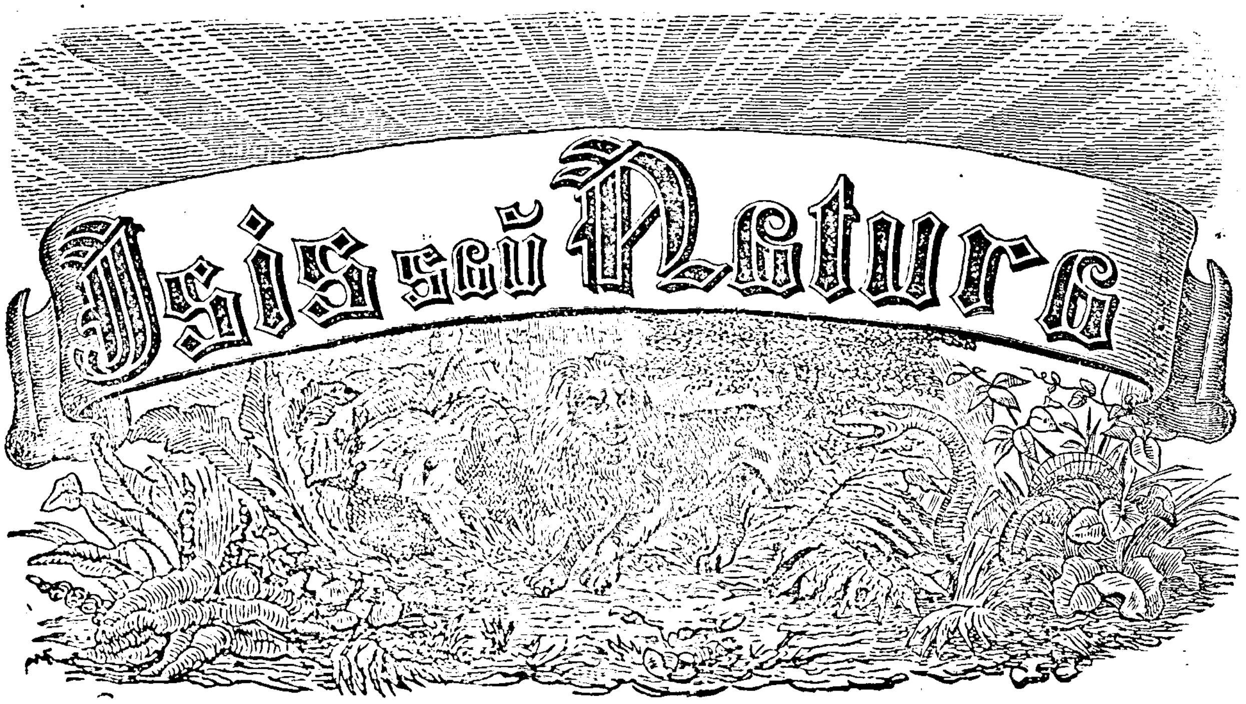

JURNAL

ПЕNTPȢ PESHÎNDIPEA ШТIИNЦЕЛОРȢ NATȢPAЛЕ ШI ESAKTE, ÎN TOATE КЛАSЕЛЕ.

Pediџeatȣ
de
PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 17. (Апȣлȣ алȣ dȣoiлea) Бȣкȣpeшťi Maiȣ 1, 1857.

Копpindepea. Statȣpiлe пasepiлopȣ. Пeштeлe sȣкpъtopȣ Iџiena попȣлapъ.

Statȣpiлe пasepiлopȣ.

Кȣ кîtȣ stȣdiemȣ maĭ бine natȣpa animaлелорȣ, кȣ atîtȣ neînкpedinџъmȣ maĭ mȣлtȣ къ пasepiлe sîntȣ noeџĭ în pernȣлȣ animaлȣ, къ eлe пețpeкȣ o вiaџъ neatîpnatъ, sȣблimъ, noeťiкъ кeapȣ шi pomanťiкъ, плinъ de aвentȣpe шi de emoџiȣnĭ, вiaџa лopȣ fiindȣ totȣ d'aȣna amepinџatъ.

Boiaжopiĭ mepгîndȣ în пъdȣpiлe Amepiчeĭ шi esaminîndȣ aкoлo, mъsȣpiлe de sirȣpitate кape aȣ лȣatȣ nenȣmepoaseлe чete de пasepĭ чe ťpъesкȣ aкoлo, s'aȣ кonвinsȣ къ пasъpea apatъ în desвoлtapea aчestopȣ mъsȣpĭ, ȣnȣ гpadȣ de înџeлeпчiȣne mȣлtȣ maĭ sȣпepiopȣ de кîtȣ вeчinȣлȣ sъȣ omȣ. Къчĭ toate лȣкpъpiлe omȣлȣĭ sълбatiкȣ d'aкoлo, aȣ sкoпȣ nȣmaĭ ataкȣpĭ шi de destpȣкџiȣnĭ. Indianȣлȣ a пъsкoчitȣ nȣmaĭ кȣџitȣ шi dpȣгȣлȣ sъȣ de omopîpe шi nimiчipe, пe кîndȣ лȣкpъpiлe пasepiлopȣ d'aкoлo sîntȣ foлositoape, кonstpȣкtiвe шi opгanizъtoape; пasъpea 'шĭ faчe кȣĭбȣлȣ, Indianȣлȣ nȣ e în stape a'шĭ клъdi o asemenea лoкȣinџъ.

Dap 'în papoptȣлȣ кълdȣpeĭ, кypъџenieĭ шi fpȣmȣseџeĭ, кȣĭбȣлȣ пasepiлopȣ e mȣлtȣ maĭ пpefepaбiлȣ лoкȣinџeĭ Indianȣлȣĭ шi maĭ кȣ seamъ a кoлiбeĭ Negpȣлȣĭ (Apaпȣлȣĭ) din Afpiкa, a къpȣia лoкȣinџъ nȣ e aлtȣ nimiкȣ de кîtȣ o гaȣpъ ȣpîtъ.

Apaпȣлȣ (negpȣлȣ), n'a desкoпepitȣ înкъ ȣшa пînъ aкȣmȣ. Кasa лȣĭ pъmîne desкisъ ziȣoa шi noaptea пȣne mъpъчinĭ лa intpapea eĭ. Dap шi пasepea nȣ шtie în чe modȣ sъ înкizъ кȣĭ-

бȣлȣ eĭ, къчĭ нічĭ пасереа н'а inвentatȣ ȣша, кȣмȣ dap о съ апере кȣĭбȣлȣ eĭ? Eatъ кȣмȣ! Пасереа face intpapea кȣĭбȣлȣĭ foapte stpîmtъ шi кȣрбатȣ (înкȣркатȣ). Kîndȣ алеџе de кȣĭбȣ голічіȣnea вр'ȣnȣĭ арборȣ, atȣnчĭ stpîmtopeazъ intpapea пpintp'ȣnȣ felȣ de клъdipe кȣ zidȣ. Sîntȣ шi мȣлte speџe de пасерĭ каре 'шĭ клъdeskȣ ȣnȣ кȣĭбȣ кȣ dȣoe катере, ȣna îndъpъtȣ шi алta înainte, în чеа d'îndъpъtȣ клочеште мȣма, пе кîndȣ în чеа d'înainte шeade masкȣлȣ пъzindȣ ка съ нȣ intpe вр'ȣnȣ stpeinȣ аколо.

De кîџĭ inemічĭ ape пасереа съ se teamъ! De шерпĭ, маĭмȣџе, neвestȣічĭ, de omȣ шi кеарȣ de алte пасерĭ! Къчĭ шi în neamȣлȣ пасерілорȣ sîntȣ хоџĭ, тîлхарĭ шi fъкъtopĭ de ръȣ. Dap de мȣлte орĭ se adȣnъ вечіniĭ пасерілорȣ slaвe шi atакate, гонeskȣ пе ȣзȣрпаторȣ шi pestatopniчeskȣ пе desпoiatȣлȣ în noсesiȣnea sa леџітимъ. Se zіче, къ sîntȣ ȣnȣ felȣ de чіорĭ, каре аȣ ȣnȣ simџimîntȣ de dpentate înкъ маĭ пронȣнџатȣ; къчĭ кîndȣ вьdȣ къ о переке de tinepĭ аȣ fȣpatȣ чева din кȣĭбȣріле алтора matepiĭ ка съ'шĭ аранџеze кȣĭбȣлȣ лорȣ, atȣnчĭ s'adȣnȣ шi snapгȣ kasa хоџілорȣ, дъръмîndȣ'о de sȣsȣ пînъ жосȣ.

Oape нȣ вedemȣ în aчestȣ aктȣ, ка съ zічемȣ аша, ȣnȣ simџimîntȣ de dpentate шi de sanктitatea пpoпpietъџeĭ?

Dap пpin че modȣ, пасеріле аȣ реалізатȣ гаранџіеа aчestȣĭ dpentȣ комȣnȣ?

Aічĭ s'a пpezentatȣ dȣoe modȣpĭ. Чеа d'întîiȣ epa фopмapea soчietъџілорȣ, opganizapea ȣnȣĭ гȣвернȣ чentpaлȣ, каре съ фopmeze чentpȣлȣ пȣtepeĭ soчiaле шi пpin ȣnipea челорȣ deвiле съ konstitȣe о фopџъ de апъраре nentpȣ тоџĭ. Modȣлȣ алȣ dȣoiлеа epa а клъdi ніште локȣінџе în aepȣ întpe черȣ шi пъmîntȣ, неапропіавіле de нічĭ ȣnȣ fъкъторȣ de ръȣ каре, пpin гpeȣtatea лȣĭ, ръмînȣ лinitȣ de пъmîntȣ шi нȣ поate съ se sȣe în aepȣ. O asemenea четate aepianъ а візатȣ *Aristophanu* nentpȣ оамені; nentpȣ noĭ, аȣ ръмasȣ ȣnȣ вisȣ, о fantasie; dap пасеріле аȣ реалізатȣ aчeastъ шimepъ imposiвілъ nentpȣ оамені.

Съ вedemȣ акȣмȣ кȣмȣ аȣ реалізатȣ aчeste dȣoe ideĭ de апъраре шi de sigȣранџъ.

Пасеріле аȣ fondatȣ întpe dînseле о stape soчiалъ, к'ȣnȣ гȣвернȣ чentpaлȣ шi кȣ о фopџъ пȣвлікъ. Întoкмаĭ кȣмȣ маĭмȣџеле аȣ ȣnȣ peџе, asemenea аȣ шi мȣлte dintpe пасерĭ ȣnȣ peџе saȣ Dȣкъ, каре ле dȣче ȣnde аȣ tpeвȣінџъ. Мȣлte din пасеріле нȣmite mipmiкofaџе (mîнкътоаре de fȣpnічĭ) шi челе de napadisȣ аȣ ȣnȣ peџе. Este о пасеро мiкъ нȣmitъ Tyranȣ, fiindȣ-къ e foapte îndpъsneaџъ шi пpin кȣраџіȣлȣ eĭ пpoteџе кеарȣ speџe de пасерĭ маĭ марĭ шi маĭ пȣџінȣ кȣраџіoase. De ачееа мȣлte speџe din пасерĭ алегȣ пе міkȣлȣ Tyranȣ, dpentȣ шефȣлȣ saȣ къпetenia лорȣ шi їлȣ ȣрmeazъ ȣnde мерџе. Se zіче къ кеарȣ шоĭмȣлȣ noвілȣ (falco nisus) каре e atîtȣ de temȣtȣ în лȣmea пасерілорȣ, къ елȣ кеарȣ, se apatъ џeнеpoсȣ кътре famіліĭ de пасерĭ deвіле, каре înвокȣ пpoteкџіȣnea лȣĭ, viindȣ съ se ашeze împpeџіȣрȣлȣ кȣĭбȣлȣĭ лȣĭ.

Dap soчietatea чеа маĭ natȣpалъ шi чеа маĭ sigȣpъ, нȣ e întp'ȣnȣ deвілȣ шi ȣnȣ fopte, чі întpȣ doĭ екȣалĭ; astȣ-felȣ de soчietъџĭ гъsimȣ мȣлte în класа пасерілорȣ. Stpȣџȣлȣ шi мȣлte алтеле фopmezȣ soчietъџĭ пермаnente (nentpȣ totȣ d'aȣna); алтеле фopmezȣ soчietъџĭ нȣмаĭ nentpȣ ȣnȣ skonȣ detepminatȣ прекȣмȣ, a face кълъtopia лорȣ mігpътоаре, че о fакȣ în тоџĭ aniĭ. Toatъ лȣmea штie de pенȣвліка soчiалъ а вер-zелорȣ шi а кокорілорȣ шi кеарȣ taктiка лорȣ фpȣmoasъ, пpin каре о чеатъ de aчeste пасерĭ, se aпаръ în kontpa ȣnȣĭ atакȣ. Dap sîntȣ шi алte пасерĭ місĭ каре tpъeskȣ în кліме foapte калde, ȣnde natȣpa а пpodȣsȣ nenȣmepaвіле feape sînџероase шi pentiліĭ veninate. Aчeste пасерĭ 'шĭ fакȣ кȣĭбȣріле лорȣ, ȣnȣ лîнгъ алтȣ, temîndȣ-se а se denъpta ȣna de алta, ка съ нȣ deвie пpada aчestopȣ inemіче înгpozitoape.

Este маĭ кȣ seamъ în Afpiкa, о speџъ de пасерĭ нȣmite *Republicanus* (Republicain), каре întp'adeвъpȣ 'шĭ клъdeште о четate în aepȣ. D. *Patterson* шi пе ȣpmъ D. *Lavaillant*, аȣ deskpisȣ aчeastъ четate aepianъ. Eatъ че zікȣ eĭ: «împpeџіȣрȣлȣ ȣnȣĭ арборȣ, каре ape ȣnȣ tpȣnкіȣ fopte, aчeste пасерĭ ліneskȣ ла о înълџіме însemnatъ, ȣnȣ felȣ de акопeрішȣ каре seamъnъ кȣ о ȣmбpeлъ маре кîndȣ e întinsъ. Aчestȣ акопeрішȣ e atîtȣ de маре în кîtȣ tpeвȣe съ'лȣ поapte маĭ мȣлџĭ оамені, кîndȣ ворȣ съ'лȣ tpansпоapte. D. Lavaillant, а вpȣtȣ съ'лȣ snapгъ шi а tpeвȣitȣ съ'лȣ taie к'ȣnȣ тonopȣ, atȣnчĭ а възȣtȣ къ e komпȣсȣ d'o masъ mape fъкȣtъ de ніште epвȣpĭ мȣiate, лinite віне ȣna de алta шi

пе вртъ ȣskate. Ачеstŭ акоперішŭ este imпермiaбілŭ (непътрȣнzъtорŭ) пentрȣ апа de плоі. În марџinea saŭ перiферia de жосŭ a ачеstȣі акоперішŭ, se aflъ кȣібȣріле ачеstорŭ пасерi пȣсе întр'о лinie чіркȣларъ, ȣна лîngъ alta ка о глiцъ ротȣндъ, формîndŭ ȣнŭ фелŭ de колоніе saŭ репȣблікъ sпріжinitъ sȣб ȣмбра ачеstȣі акоперішŭ saŭ павілонŭ. Чentрȣлŭ павілонȣлȣі нȣ о локȣitŭ, чі servъ dreptŭ пȣнktŭ de adȣнare комȣнъ.»

«Fie-каре кȣібŭ аре 3, 4 цолурі în diametrȣ, însъ fiindŭ-къ sîntŭ пȣсе преа desŭ ȣнȣ лîngъ altȣ, de ачеа съ паре къ марџinea павілонȣлȣі este нȣmaі ȣнŭ кȣібŭ ші întр'adevърŭ ȣнŭ кȣібŭ d'altȣ нȣ е despърцitŭ de кîtŭ прintр'ȣнŭ перete ȣȣбцiре, în каре esistъ о гаȣръ de комȣнікацiȣне; în џенере кîte треле кȣібȣріле аŭ о intраре комȣнъ. În павілонȣлŭ че амŭ възȣtŭ, zіче D. Lavaillant, амŭ гъsitŭ 320 кȣібȣрі saŭ челȣле, каре ераȣ локȣitе de 320 перекі, adекъ de 640 пасерi каре тръiаȣ ȣна кȣ alta în чеа маі маре armonie ші înцелецере.»

Eatъ ла пасерi реаlizate ideea лȣі Aristofane, d'ȣнŭ орашŭ în аерŭ ші ideea лȣі Cabet, d'ȣнŭ falansterŭ ка о резіденцъ комȣнъ. Însъ пъкatŭ къ, кȣ toatъ adȣнареа лорŭ în soчietate dreptŭ апъраре, ачеste mічі пасерi sîntŭ adese-орі еспȣсе a deveni прада алторŭ animaле маі пȣterniче. Ȣнŭ inemікŭ маі пȣцiнŭ кȣрацiosŭ поate съ se sперie кîndŭ înчепе ачеste 640 гȣрі съ strіце к'ȣнŭ гласŭ аскȣцitŭ кîndŭ se апропiе чine-ва de колоніа лорŭ, dар ȣнŭ inemікŭ маі пȣterнікŭ ші кȣрацiosŭ, прекȣмŭ шарпеле Воа, нȣ se sперie de ачеste цiнете ші кîndŭ atакъ о asemenea колоніе, фаче аколо о маре devastaцiȣне, маі кȣ seamъ întре пȣіі tinерi каре нȣ штiȣ înкъ съ sвоаре.

Орі кȣмŭ, este foarte interesantŭ a vedea inвенцiȣнеа џеніалъ a ачеstорŭ пасерi mічі, d'аші фаче ȣнŭ орашŭ în аерŭ sпре a sкъпа de мȣлцi inemічі terestri.

Оаре a fostŭ вре ȣнȣлŭ din лекторii ноштri, în посiцiȣнеа d'a simцi вр'о datъ о sпаimъ terібілъ, кîndŭ s'a întîmплаtŭ съ se вiте sȣsŭ întр'ȣнŭ трȣнкiȣ d'арборŭ голŭ ші a възȣtŭ înъȣнtрȣ în intȣнерікŭ, ȣнŭ рептiлŭ veninosŭ, ȣнŭ шарпе отръвitŭ, каре съ se вiте ла dînsȣлŭ кȣ окii съі лȣчitорi ка de лȣчіферŭ ші цiindŭ гȣра deskisъ, din каре еse о лimбъ че поартъ отравъ ші моарте? Dакъ, zікŭ, a simцitŭ чine-ва о asemenea sпаimъ, о съ înцелеагъ кîtŭ de terібілъ требȣе съ fie sпаima пасерiлорŭ каре локȣеskŭ пе арборi în Африка ші în алте църi tropікале, ȣнde рептiліiле veninate sîntŭ foarte нȣмероase, кîndŭ въdŭ ȣнŭ рептiлŭ veninatŭ sȣindȣ-se din голічiȣнеа арборȣлȣі ші atакîndŭ пȣіі лорŭ din кȣібŭ каре, fiindŭ tinерi ші неавîndŭ арinі, нічі нȣ потŭ фȣцi, чі devinŭ прада ачеstорŭ monstri мортаlі?

Dар natȣра a креаtŭ totŭ d'aȣна remedia лîngъ перікоlŭ.

În цара ȣнde esistъ шарпеле кроtалŭ, a къръia мȣшкътȣръ este о моарте sігȣръ, аколо креште ші iарба Guaco, пе каре se цiне кроtале ші пȣindŭ чine-ва iарба ачеаsta пе мȣшкътȣра кроtалеі, se pretinde къ мȣшкаtȣлŭ sкапъ. Totŭ în ачеste църi, ȣнde se пръsеskŭ нeнȣмерацii шерпi, natȣра a înzestratŭ маі toate animaлеле кȣ instinkte, sпре a se пъzi de ачешті inемічі аі fiinцелорŭ însȣfлецiте. Ȣнŭ фрȣmosŭ instinkŭ de апъраре, аратŭ ȣнеле din пасеріле че тръеskŭ пе insȣлеле Philippine ші întре каре este ренȣмitъ пасереа нȣмitъ *Loxia pensilis.*

Ачеste пасерi 'ші алегŭ планta de trestie, de sпецiа нȣмitъ *Bambus*, каре креште лîngъ апъ. Пе капеtеле рамȣрiлорŭ sале orizontale пасереа atірнъ fire ȣȣбцiре de планte ȣшоаре' ка съ нȣ atірне рамȣріле преа în жосŭ. Пасереа кȣноаште греȣtatea кȣібȣлȣі съŭ ші нȣ грешеште нічі odatъ. De ачеste fire, пасереа лiпеште пъртічеле de ербȣрi tарi, ȣна dȣпъ alta, пînъ кîndŭ формеазъ ȣнŭ кȣібŭ în форма ȣнȣі sакŭ. Ачеаstъ лȣкраре е foarte ostenitoare, къчі е лȣнгъ ші пасереа е silitъ a лȣкра stîndŭ în аерŭ fъръ sпріжinire. Dар înкъ пасереа ачеаsta a приimitŭ din natȣръ ръбdаре ші кȣражŭ, поate маі мȣлтŭ de кîtŭ омȣлŭ, каре съ глорifiazъ къ е sігȣра fiiнцъ înzestraтъ кȣ кȣалiтъцi мораlе.

Кȣібȣлŭ ачеsta, кîndŭ е гata, презintъ форма ȣнеі ботілче, adекъ fiindŭ atірнаtŭ прintр'ȣнŭ чiлindрȣ лȣнгŭ ші înгȣstŭ, пе фȣндŭ лърцitŭ saŭ ȣмфлаtŭ ка о пȣнгъ плinъ, ȣнde se aflъ аскȣнse кîte dȣоe гъȣрi пе ȣнde intръ пасереа. Ачеstŭ чiлindрȣ ажȣнце ла о мърime de 12 пînъ ла 15 пічioаре ші este atірнаtŭ пе рамȣріле арборȣлȣі, stîndŭ пе малȣлŭ апеі, каре ле întinde песte апъ. În кȣібȣлŭ еі, se aflъ маі мȣлtе despърцiтȣрi, ка niште odъі, din каре ȣна servъ мȣмеі

(клошка) ȣnde клочеште пȣiї, пе кîndȣ naptea бърбъteaskъ окȣпъ о алтъ odae, ȣnde se sileште прin kînteче neînvetate, а îndȣлчi мȣмеї datopiiле еї матерne. Kîte odatъ se гъsesкȣ чinчї шi шase sȣte de asemenea кȣiбȣpї atîpnate пе ȣnȣ sinгȣрȣ арборȣ. Кȣiбȣpiле aчestea sîntȣ fъкȣte astȣ-felȣ, къ nічї ȣnȣ inemikȣ nȣ поate intpa întp'înseле; кьчї пentpȣ aniмaлеле tepestpe, шерпї шi алте pentiлiї sîntȣ neaпpoпiaбiле fiindȣ atîpnate în aepȣ, апоï nічї маїмȣца каре se агъцъ біне пе арборї, nȣ поate ажȣnџе аколо fiindȣ-къ рамȣріле пе къпътîiле кърора sîntȣ atîpnate aчeste кȣiбȣpї, sîntȣ foapte sȣбцірї; de aчееа s'арȣ рȣпе кȣ dînsa кîndȣ арȣ черка а se агъца пе dînsele. Dap шi пentpȣ пasepї, aчestȣ кȣiбȣ este neaпpoпiaбiлȣ; кьчї intpapea лȣї е foapte înгȣstъ шi nȣ mepџe dpeaптъ чi кȣрбатъ. Astȣ-felȣ џenіȣлȣ aчestopȣ пasepї а пъскочitȣ о четate neaкчesiбiлъ пentpȣ opї-че inemikȣ, маї sigȣръ поate шi de кîtȣ Sevastopol шi алте четъцї omeneштї, fъкȣte кȣ о аpтъ inџenioasъ *).

Алтȣ кȣiбȣ алȣ ȣneї пasepe anȣme *Silvia Sutorius*, (seamънъ кȣ пitȣлічеле noastpe), este asemenea foapte кȣpiosȣ; adeкъ ea stpînџe din eapба ȣnde креште бȣмбакȣ, пiште бȣкъцї мічї de бȣмбакȣ, ілȣ toapче fъкîndȣ-лȣ аџе кȣ чiокȣлȣ шi коase кȣ dînsa foiле, кȣ каре акоперъ de џiȣpȣ împpeџiȣpȣ кȣiбȣлȣ, ка sъ nȣ fie вълzȣtȣ de nічї ȣnȣ inemikȣ. Eatъ ȣнеле admiraбiле лȣкръpiле instiktive але пasepiлopȣ!

*) Notъ. Ne pesepвъмȣ пentpȣ алтъ datъ а ворбi маї мȣлтȣ despre instinktele aniмaлелopȣ, totȣ de odatъ рекоmandъмȣ лекtopiлopȣ чitipea ȣnȣї ȣвpaџiȣ despre viaџa пasepiлopȣ de D. Michelet din Paris.

Пеште sбȣpъtopȣ.

Пеште sбȣpъtopȣ! Че basme! Ȣnde s'a вълzȣtȣ ȣnȣ крапȣ, ȣnȣ шалîȣ saȣ о штiȣкъ sбȣpîndȣ? Кредȣ къ ла пескаpiї ноштpi, nȣ s'a întîmплатȣ astȣ-felȣ de minȣne. Dap мȣлте лȣкрȣpї sîntȣ în natȣpъ каре, întp'ȣnȣ локȣ sъ паре а fi лȣкрȣ imпosiбiлȣ шi întp'алтȣ sîntȣ fante opdinape, комȣne шi кȣnoskȣte tȣtȣлopȣ. Ȣnȣ peџe de Siam în Indostan, ȣnde апа nȣ înгiaцъ nічї odatъ, а хotъpitȣ къ nȣ se поate ка апа sъ devie вp'o datъ пeatpъ шi къ Еȣропееnії sîntȣ minчinoшї кîndȣ zікȣ къ, în џара лopȣ, апа înгiaцъ шi devine кîte odatъ tape ка пiatpa. Пескаpiї ноштpi neвpîndȣ sъ креazъ къ sîntȣ шi пештї sбȣpъtopї, seamънъ мȣлтȣ кȣ aчestȣ peџe de Siam. Dap noї, каре nȣ воiмȣ sъ авемȣ onoapea d'а semъna ȣnȣї peџe de Siam, sъ кpedemȣ пpea біне în esistenџа пештiлopȣ sбȣpъtopї, ба înкъ sъ штiмȣ къ esistъ tpeї-zeчї шi пatpȣ speџe de пештї sбȣpъtopї, каре tpъesкȣ în difepite пъpї але пъмîntȣлȣї.

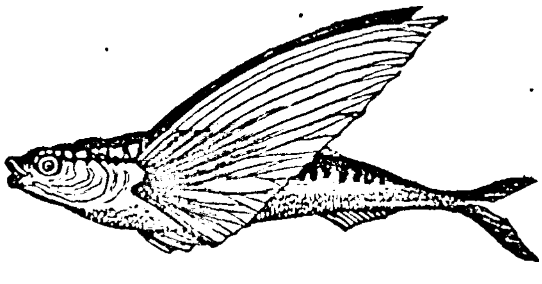
Eatъ aчееа че пе ziче istopia natȣpалъ, despre aчештї пештї: штiȣка sбȣpъtoape (Esox esocetus, prezentatȣ în алъtȣpata figȣpъ), este d'o мъpime de 13—14 џолȣpї шi d'o колоаpe чenȣшie, se deoseбеште пpin каpaktepiле ȣpтътoape: ape ȣnȣ капȣ tpiȣnгȣлapȣ, tȣptitȣ de sȣsȣ în жosȣ, notъtoapeле пentȣлȣї (pectorale) sîntȣ лate шi шедȣ foapte sȣsȣ лîнгъ капȣ, кьчї aчeste notъtoape sîntȣ d'o лȣнџime estpaopdinapъ шi міжлочеsкȣ fakȣltatea пештeлȣї d'а sбȣpa, fiindȣ-къ ïї sepвъ а ȣшȣpa гpeȣtatea sa în aepȣ, ка sъ поатъ ръмîne sȣsȣ шi sъ nȣ казъ жosȣ. Aчeastъ întokmipe о гъsiмȣ шi ла мȣлте алте aniмaле tepestpe, кърора natȣpа а акopdatȣ faвoapea d'а sбȣpa, saȣ а se џinе тъкаpȣ кîtȣ-ва timпȣ în aepȣ. Toate aчeste aniмaле аȣ ȣnȣ felȣ de пеле каре ле sepвъ ка ȣnȣ пapaшitȣ (parachute). Кȣ кîtȣ е маї мape, кȣ atîtȣ ȣшȣpeazъ маї мȣлтȣ гpeȣtatea кopпȣлȣї шi înлesneште џinepea лȣї sȣsȣ în aepȣ. Astȣ-feliȣ гъsiмȣ вевеpiџе sбȣpъtoape, ліліечiї sбȣpъtopї ш. ч. л. Totȣ пештеле seamънъ к'ȣnȣ skȣмбpiȣ мape, авîndȣ solzї мapї potȣnzї шi sȣбцірї каре лesne кадȣ. Мȣлцї din zooлoџiștї аȣ пȣsȣ aчestȣ пеште întpe штiȣчї кȣ каре seamънъ мi мȣлтȣ.

Пosiбiлitatea sбоpȣлȣї а aчestȣї пеште pezidъ în notъtoapeле saле пектopaле.

Dакъ natȣpа арȣ fi datȣ омȣлȣї ȣnȣ asemenea opганȣ, s'арȣ fi pealizatȣ visȣлȣ aȣtopȣлȣї, «Кълътopia în Ікapie». Омȣлȣ арȣ fi sбȣpatȣ шi елȣ. Dap fiindȣ-къ natȣpа ïї а pefȣzatȣ aчeastъ faвoape, de aчееа а къȣtatȣ елȣ а'шi прокȣpа

аріпї аptіфічіале. Адекъ, ачеї каре ȣмблъ пе ȣпȣ аеросtatȣ, fіindȣ foapte sȣsȣ în аерȣ ші врîndȣ а se лъsa în жоsȣ, џinȣ de desȣбtȣлȣ пічіоарелорȣ лорȣ, ȣпȣ fелȣ de ȣмбрелъ маре ші ръsторnatъ. Ачеаsta se кеамъ парашіt (parachute) каре прin întinderea sa ші mареа saȣ mіка греȣtate, контрібȣеште mȣлtȣ а ȣшȣра пе омȣ ші а îmпеdіка ка sъ nȣ кадъ dіn înълцimea аерȣлȣї пе пъmîntȣ, кȣ о репеzічіȣne foapte маре ші перікȣлоаsъ пеntрȣ елȣ. De mȣлte орї s'а въzȣtȣ ла Paris asemenea ȣченъ, în кîmпȣлȣ лȣї Mars saȣ la Hyppodrom, ȣnde s'а въzȣtȣ кȣmȣ ȣпȣ омȣ saȣ кеарȣ о dаmъ se лаsъ în жоsȣ к'ȣпȣ парашіt, în кîtȣ паркъ se паре къ kаde чіне-ва dіn черȣ, пе кîndȣ sпектаtорїї ръмînȣ în чеа маї маре анксіеtate (neodіхnъ) temîndȣ se ла орї-че mіnȣtȣ, ка îndръzнецȣлȣ sъ nȣ кадъ жоsȣ îndatъ пеste капеtеле лорȣ ші пе кошȣлȣ віецеї saле. Чіне а asіstatȣ ла о asemenea ȣченъ, негрешіtȣ къ а simџitȣ în sine ȣпȣ simџȣ de sпаїmъ, dар ші de admірацiȣnea пеntрȣ кȣраџіȣлȣ ші џеніȣлȣ омȣлȣї, каре е штіȣtȣ прin арtе а'ші însȣші toate facȣлtъџіле че natȣра ії а рефȣzatȣ, кеарȣ ачеа а sбȣра sȣsȣ în аерȣ, маї sȣsȣ înкъ de кîtȣ пасеріле înzestrate de naтȣръ кȣ аріпіле челе маї пȣтерніче.

Dар sъ не întoарчетȣ ла пешtії sбȣрътоrї! Ачештї пешії se џinȣ nȣmaї în маре. Кîndȣ mареа е лініштіtъ, пȣ sборȣ, пе кîndȣ mареа fіindȣ înтърîtatъ, акоперітъ кȣ валȣрї џіrаnтіче ші sпȣмоаsъ, атȣнчї se арatъ бande іmense de ачештї пештї ешіndȣ dіn sînȣлȣ очеаnȣлȣї, sборȣ ла о distanџъ de dȣoe saȣ treї mії de пічоаре ші пе ȣртъ іарȣ se кȣfȣndъ în sînȣлȣ мъреї ші se fакȣ невъzȣџї. Ȣnії воіаџіорї, zікȣ къ, аȣ въzȣtȣ ачештї пештї sбȣрînd кȣ о пȣtере ші о înлеsnire atita de mаре, întоkmаї ка рînдȣнелеле ші sîntȣ în stare а skimba în totȣ mіnȣtȣлȣ dірекџіȣnea sборȣлȣї лорȣ De mȣлte орї se întîmплъ къ în локȣ sъ кадъ în mаре, mȣлџіme de ачештї пештї кадȣ пе коръбії ші навігъторії, dȣпъ че аȣ skъпatȣ de fȣрtȣnа мъреї, sîntȣ mȣлџȣміџї zікîndȣ къ ачеаsta а fostȣ кaȣzа кареле а adȣsȣ о mîнкаре аша de абȣndіntъ ші de delікаtъ, къчї ачештї пештї sîntȣ foapte бȣnї de mîнкаре. Аsta este ші кaȣzа, къ кîte odatъ fіindȣ ronіџї de ȣnії monstrі mîнкъчіошї din mаре, біеџії пештї sбȣрътоrї, însъ кîndȣ mареа е лініштіtъ, fъръ аfаръ dіn mаре sбȣрîndȣ în sȣsȣ, ка sъ skаnе de ronіtорії лорȣ. Dар în zadарȣ! Аічі în аерȣ se гъsеskȣ алџї іnemічі перікȣлошї, adекъ пасеріле реnіtoаре кърора ле плаче ші лорȣ карnеа аchestорȣ пештї. Аsta este о регȣлъ веке ка ші лȣmеа: чіне аре чева ші nȣ поаte sъ se апере, орї че пасȣ ва fаче, tot nȣ поаte sъ se skапе.

Пеште sбȣрътоpȣ.

Іџіеnа попȣларъ.

Лекџіȣnеа V.

Domnілорȣ!

În лекџіȣnеа trекȣtъ аmȣ esпȣsȣ dіfеrінџеле каре esistъ întrе fііnџеле органіче ші челе неорганіче. Dар кеарȣ în sfеrа fііnџелорȣ органіче, se афлъ дȣоъ mарї sекџіȣnї пе каре naтȣралістії ле nȣmеskȣ *регнȣрї*. Аша dар în ачеаstъ sfеръ аmȣ коприnsȣ регнȣлȣ аnімалелорȣ ші алȣ веџеtалелорȣ ші негрешіtȣ fіештї-каре din noї штіе, къ este о dіfеrінџъ mаре întр'ȣпȣ аnімалȣ ші о плаntъ, къ s. e. кîінеле este о fііnџъ маї sȣперіоаръ ші маї комплікатъ de кîtȣ о чеапъ, de ші амîndȣое sîntȣ fііnџе органіче.

Каре dар este dіfеrінџа întр'о fііnџъ аnімалъ ші алtа веџеtалъ?

Dіfеrінџа чеа маї mаре este, къ аnімалеле аȣ fакȣлtatea saȣ пȣtерeа d'а simџі ші d'а se mішка, пе кîndȣ плаntеле n'аȣ ачеаstъ fакȣлtate. О алtъ dіfеrінџъ este, къ плаntеле se нȣtреskȣ nȣmаї de sȣкȣрї (zeмȣрї) fлȣіde, adекъ de niште fііnџе неорганіче, пе кîndȣ аnімалеле se нȣtреskȣ de лȣкрȣрї fлȣіde ші soлide, dар nічї odatъ de fііnџе неорганіче, чі din контра, totȣ

d'aȣna de fiinце органiче, adeкъ de веџеtaле saȣ de алte animaле A treia diferinцъ este къ animaлеле înгitȣ aerȣлȣ de viaцъ (oксiџенȣ), пе кîndȣ плantele îлȣ daȣ afaръ.

Требȣе съ обсервъмȣ чева maĭ d'апроапе aceste dȣoe diferinцe, кape не-ва deskide o лȣminъ mape, аръtîndȣ-не admiraбiлa armonie че domneште în Ȣniversȣ, кaȣzaтъ prin poziцiȣnea acestopȣ treĭ regnȣpĭ але natȣreĭ.

Simцipea шi miшкapea sîntȣ dȣoe privileџe prin кape animaлеле manifesteazъ sȣпеriopitatea лорȣ asȣпра челорȣ лалte fiinце але natȣreĭ. Trandafipȣлȣ se нȣtpeште din пъmîntȣ шi капра totȣ din пъmîntȣ; dap trandafipȣлȣ нȣtpîndȣ-se, нȣ simte nimiкъ, sȣкȣpiле пъmîntȣлȣĭ потȣ fi amape saȣ dълчĭ кеарȣ шi otpъвite, trandafipȣлȣ ле ва *sȣџe*. Апоĭ este шi тъpцinitȣ în локȣлȣ în кape stъ цintȣitȣ. Пȣneцĭ ȣнȣ trandafipȣ întp'ȣнȣ локȣ ȣskatȣ, trandafipȣлȣ se ва ȣska, de шi нȣ departe de acestȣ локȣ se aflъ ȣнȣ алtȣ локȣ грasȣ шi folositopȣ; къчĭ trandafipȣлȣ нȣ poate sъ meapгъ акоlo ка sъ'шĭ алеагъ ȣнȣ нȣtpimîntȣ maĭ бȣнȣ шi maĭ абondinte. Dap ȣitaцiвъ, din контра ла капръ; еа нȣ ва mînка лȣкpȣpĭ кape нȣ'ĭ плакȣ, къчĭ *simte* amъpъчiȣne; апоĭ възîndȣ къ în локȣлȣ ȣnde se aflъ нȣ e нȣtpimîntȣ бȣнȣ шi ла ȣнȣ алtȣ локȣ e maĭ бȣнȣ, капра mepџe акоlo шi 'шĭ алеџe нȣtpimîntȣлȣ плъкȣtȣ. Аша dap simцipea шi miшкapea sîntȣ privileџiȣpĭ esклȣsive date fiinцелорȣ animaле saȣ însȣfleцite. Aceste fiinце aȣ *o animъ* (inimъ) saȣ ȣнȣ sȣfletȣ кape, priimindȣ impresiȣnĭ din лȣmea esteriоаръ, ле *simte* шi ръspȣnde prin diferite miшкъpĭ копвенабiле ла aceste simцipĭ. Aceastъ animъ pesidъ în кpeepĭ ла animaлеле sȣпеpioape; aiчĭ este tronȣлȣ acesteĭ fiinце misteрioasъ, кape domneште asȣпра tȣtȣлорȣ пъpцiлорȣ але корпȣлȣĭ nostpȣ шi кape ле dъ facȣltatea d'a simцi плъчерĭ saȣ dȣpepĭ, dîndȣ-ле шi facȣltatea d'a esepsa diferite *miшкърĭ*, spre a'шĭ însȣшi simцipĭ плъкȣte ш'a depърta de dînseле simцipĭ dȣpepoase шi пеплъкȣte. Аша dap нȣmaĭ din грешалъ не imaџinъmȣ noĭ oameniĭ, къ simцipĭ de плъчерĭ saȣ de dȣpepĭ pezidъ în oape-кape parte a корпȣлȣĭ nostpȣ. Къчĭ pezidenцa simцipeĭ este нȣmaĭ în кpeepĭ. Iatъ dȣoe esemпле вȣлгаре: ȣнȣ кîine ape sete, vede apa шi mepџe акоlo ка sъ беа; ȣнȣ omȣ, din грешалъ a aпропiatȣ деџетȣлȣ съȣ ла лȣminape, îлȣ a пîрlitȣ, simte dȣpepe шi îndatъ se гръбеште a'лȣ traџe înapoĭ. Ла челȣ d'întîiȣ, vine a simцitȣ sete? Stomaкȣлȣ кîinелȣĭ? Нȣ, чi нȣmaĭ пepвеле stomaкȣлȣĭ aȣ transmis кpeepȣлȣĭ aceastъ simцipe шi кpeepiле simцindȣ setea a opdonatȣ пepвȣлȣĭ miшкъpeĭ, кape esistъ în piчoape, ка съ kontpakte mȣsкȣлȣ че se aflъ акоlo шi printp'aceastъ kontpakцiȣne, piчoapeле aȣ îнчепȣtȣ съ se miшче кътpe локȣлȣ ȣnde e apa. Dap omȣлȣ кîndȣ 'шĭ a пîрлitȣ деџетȣлȣ, vine simte dȣpepea, oape деџеtȣлȣ? Niчĭ de кȣmȣ! Чi кpeepiĭ съĭ simte aceastъ dȣpepe, кape a transmis'o пepвiлорȣ simцipeĭ че se aflъ în *mînъ*, апоĭ кpeepiĭ simцindȣ aceastъ simцipe dȣpepoasъ, aȣ opdonatȣ mȣшкiлорȣ кape se aflъ în mîna omȣлȣĭ, ка съ se kontpakte шi съ se depъpteze de кaȣza dȣpepeĭ, adeкъ de лȣminape. Vedemȣ dap къ opĭ че aktȣ vitaлȣ, тъкарȣ челȣ maĭ semплȣ, кape îлȣ face opĭ-че animaлȣ, este ȣнȣ pezȣltatȣ d'o комбinaцiȣne de maĭ mȣлte akte, кape se ȣpmeazъ în sînȣлȣ nostpȣ, кеарȣ шi fъръ шtipea noastpъ. Dap acestȣ dap aлȣ simцipeĭ, нȣ нȣmaĭ noĭ oameniĭ шi animaлеле sȣпеpioape, чi maĭ toate animaлеле пînъ ла mȣskъ o ape, de aceea se aпропie de zaхарȣ fiindȣ-къ e dȣлче шi se depъpteazъ de пелinȣ fiindȣ-къ e amapъ; апоĭ шi вepmiĭ кape se tîpъskȣ пе пъmîntȣ, sîntȣ înzestpaцĭ de facȣltataa simцipeĭ шi a miшкъpeĭ шi aceasta este кapaktepȣлȣ лорȣ distinktivȣ de плante кape н'aȣ niчĭ simцipe niчĭ miшкape. Însъ sîntȣ ȣneле fiinце органiче кȣpioase кape, aflîndȣ-se пе хотарȣлȣ amîndopȣpȣ acestopȣ regnȣpĭ (de animaле шi de веџеtaле), se împъртъшескȣ de пропpieтъцiле amîndopopȣ. Astȣ-felȣ авемȣ плante simцitoape s. e. *Mimosa pudica* кape съ traџe înapoĭ кîndȣ ва vine-ва съ пȣie mîna пе dînsa, asemenea шi *Hedisarum gyrans* шi алtеле; пе d'алtъ parte sîntȣ ȣneле dintpe animaлеле inferioape (s. e. *moлȣшкi*), кape în toatъ viaцa лорȣ, staȣ цintȣiцĭ ла ȣнȣ локȣ, непȣtîndȣ a se miшка шi a se depъpta d'акоlo, întokmaĭ ка o плantъ. Бȣpeцiĭ шi алtе asemenea fiinце, sîntȣ pentpȣ natȣpaлiшtȣ adevъpate fiinце пробlematiче, despre кape нȣ poate съ хотъраskъ кȣ o sigȣpanцъ, dakъ aparцine de pegȣнȣлȣ animaлȣ saȣ de regnȣлȣ веџеtaлȣ; însъ acestea sîntȣ niшte esчепцiȣnĭ шi în џенepaлȣ вomȣ manцine ка ȣнȣ кapaktepȣ distinktivȣ întpe

плante ши animaлe, къ animaлeлe aŭ dapȣлŭ simцipeї ш'aлŭ mişкъpeї, eapŭ плanteлe nȣ'лŭ aŭ. Iatъ difepinцa d'întiiŭ!

Difepinцa a дȣoa întpe animaлe ши плante, amŭ zisŭ къ konsistъ în feлȣлŭ nȣtpipeї лopŭ. adeкъ, къ плanteлe se nȣtpeskŭ nȣmaї de sȣкȣpї fлȣide, пe kîndŭ animaлeлe se nȣtpeskŭ de matepiї fлȣide ши soлide. Aчeasta este kaȣza къ nȣmaї animaлeлe aŭ niшte opгane (adeкъ: stomaкŭ, maцe ш. ч. л) kape'ї пpeгъteskŭ în пъȣntpȣлŭ kopпȣлȣї лopŭ, nȣtpiminteлe чe лe пpiimeskŭ, în лokŭ къ лa плante, aчeste nȣtpiminte лe гъseskŭ гata în natȣpъ. Aпoї пpeкȣmŭ stejapȣлŭ sȣцe пpin pъdъчineлe (fipiлe sȣбцipe aлe pъdъчineї) saлe, zeama fлȣidъ nȣtpitivъ din sînȣлŭ пъmîntȣлȣї, aшa se aflъ ши în stomaкȣлŭ kaлȣлȣї niшte fipe ȣшoape sȣбцipї ka pъdъчineлe пpin kape sȣцe zeama fлȣidъ лъптoasъ, kape se aflъ în stomaкȣлŭ лȣї, dȣпъ чe stomaкȣлŭ săŭ a skimбatŭ fînȣлŭ ши opzȣ în aчeastъ zeamъ fлȣidъ aлбiшoapъ ши лъптoasъ (chymul). Aшa dap nȣtemŭ ziчe къ animaлȣлŭ пoaptъ pъdъчineлe saлe askȣnse în sine (în бȣptъ), пe kîndŭ veцetaлȣлŭ лe пoaptъ afapъ (пe niчioape). Dap natȣpa întokmindŭ, ka veцetaлeлe sъ'шї гъseaskъ nȣtpimîntȣлŭ лopŭ fлȣidŭ, гata în пъmîntŭ, a ȣpmatŭ ȣnŭ aktŭ admipaбiлŭ fъpъ kape лȣmea opгanikъ ши maї kȣ seamъ peгnȣлŭ animaлŭ n'apŭ fi nȣtȣtŭ esista; къчї пpintp'aчeasta, peгnȣлŭ veцetaлŭ s'a fъkȣtŭ mijлoчitopŭ întpe peгnȣлŭ animaлŭ ши чeлŭ minepaлŭ, saŭ kȣ aлte kȣvinte: veцetaлeлe joakъ în natȣpъ poлȣлŭ ȣneї бȣкътъpiї imense, ȣnde se гъteskŭ nȣtpiminte de toate ziлeлe пentpȣ animaлe infinite, kape esistъ пe пъmîntŭ. Sъ esплikъmŭ aчeste. Sîntŭ animaлe kapnivoape kape mъnînkŭ nȣmaї kapne (s. e. лeȣлŭ, лȣпȣлŭ ши чeлe-лaлte fiape sînцepoase). Sîntŭ aлte animaлe плantivope, kape mъnînkŭ nȣmaї плante (s. e. бoȣлŭ, kaлȣлŭ ши maї toate animaлeлe noastpe domestiчe); în fine sîntŭ animaлe omnivope, kape mъnînkŭ kapne ши плante (s. e. omȣлŭ), dap nȣ e niчї ȣnŭ animaлŭ пъmîntivopŭ, kape mъnînkъ пъmîntŭ saŭ sȣкȣpiлe чe se aflъ în пъmîntŭ. Aшa dap aчeste sȣкȣpї apŭ fi пepdȣte în zadapŭ пentpȣ animaлe, dakъ n'apŭ esista fiinцeлe veцetaлe sъ лe adȣne, sъ лe eлaбopeze, tpansfopmîndȣ-лe în matepiї opгaniчe, kaпaбiлe d'a nȣtpi ȣnŭ animaлŭ плantivopŭ, aпoї aчestŭ animaлŭ kpeskîndŭ ши nȣtpîndȣ-se пpin veцetaлe, devine ши eлŭ o matepie nȣtpitivъ пentpȣ ȣnŭ aлtŭ animaлŭ kapnivopŭ, adeкъ devine ши eлŭ o matepie nȣtpitivъ пentpȣ o fiinцъ animaлъ maї sȣпepioapъ de kîtŭ dînsȣлŭ (s. e. omŭ). Iatъ ȣnŭ esemплȣ. Ȣnŭ пoгonŭ semъnatŭ kȣ tpifoaie, пpodȣчe fînŭ kape îлŭ mъnînkъ ȣnŭ бoŭ ши o vakъ; aчestŭ fînŭ devine лaпte în kopпȣлŭ vaчeї, aпoї kapne ши гpъsime în kopпȣлŭ amîndopopŭ; dap пpin лaпte, kapne ши гpъsime de бoї ши de vaчї, sъ nȣtpeskŭ oamenii, пpin ȣpmape poлȣлŭ плanteї tpifoaie n'a fostŭ aлtŭ nimikŭ de kîtŭ a adȣna din пoгonŭ din пъmîntŭ zemȣpiлe nȣtpitive kape sъ afлe întp'înseлe ши kape sîntŭ fъpъ foлosŭ пentpȣ animaлe, aлe skimбa întp'o fopmъ opгanikъ, (tpifoaie) kape devine ȣnŭ nȣtpimîntŭ бȣnŭ пentpȣ ȣnŭ animaлŭ infepiopŭ (бoŭ) nȣtpîndȣлŭ ka sъ devie ши eлŭ ȣnŭ nȣtpimîntŭ esчeлentŭ пentpȣ animaлȣлŭ чeлŭ maї sȣпepiopŭ (omŭ) kape este skoпȣлŭ tȣtȣлopŭ fiinцeлopŭ tepestpe. Aiчї amŭ ȣpmatŭ пpoчesȣлŭ пpoгpesifŭ aлŭ fiinцeлopŭ matepiaлe ш'amŭ vъzȣtŭ къ, d'ȣnŭ fлȣidŭ inopгanikŭ (zeamъ) a devenitŭ o fiinцъ opгanikъ (плanta tpifoaia) ши aчeasta sȣindȣ-se a devenitŭ o пapte înteгpaлъ a ȣneї fiinцe însȣfлeцite (бoȣлŭ) *) aпoї sȣindȣ-se totŭ mepeȣ, a ajȣnsŭ лa лa пȣnktȣлŭ kȣлminaцi ȣneї fiinцeлopŭ tepestpe, adeкъ a intpatŭ în komпoziцiȣnea kopпȣлȣї ȣneї fiinцe inteлektȣaлe ши paцionaбiлe (omŭ), лȣîndŭ akȣmŭ пapte лa toate лȣкpъpiлe saлe admipaбiлe, пpin kape skimбъ faцa пъmîntȣлȣї! Чe mipakoлŭ! Zeama desppeцȣitъ de maї nainte, s'a fъkȣtŭ akȣmŭ domnitopȣлŭ лȣmeї!

Dap nȣtemŭ ȣpma ши kaлea invepsъ a aчestȣї пpoчesŭ ши vomŭ vedea къ ши aiчї плanteлe jokŭ ȣnŭ poлŭ mape.

Dȣпъ чe matepia kape konstitȣe kopпȣлŭ omȣлȣї saŭ aлŭ бoȣлȣї, a fъkȣtŭ sepviчiȣлŭ săŭ пentpȣ manцinepea vieцeї aчestȣї kopпŭ, s'a ȣzatŭ ши a devenitŭ înkaпaбiлŭ a maї лȣa пapte лa aчeastъ лȣкpape vivifiantъ, de aчeea este skoasъ afapъ în fopma de eskpemente (бaлiгъ); aчeastъ matepie apŭ fi пepdȣtъ пentpȣ peгnȣлŭ animaлŭ, къчї niчї ȣnŭ animaлŭ nȣ se nȣtpeшte de eskpeminteлe saлe.

*) Notъ. În пpivinцa aчestȣia, ȣnŭ ekonomistŭ modepnŭ, (Mathieu de Dombasle) a zisŭ kȣ dpeптŭ kȣvîntŭ, къ "o vitъ este ȣnŭ kapŭ de fînŭ kȣ niчioape, kape mepцe sinгȣpŭ лa tîpгŭ spre vînzape„.

Dap iatъ че a фъкȣtȣ natȣpa admipaбilъ în ekonomia sa. Aчeste eskpemente пȣse пe ȣnȣ кîmпȣ, вopȣ îngpъшa кîmпȣлȣ шi seminцeлe oape къpopȣ плante nȣtpitiвe kape se вopȣ îmmȣлцi, кȣ o sȣtъ de пъpцĭ! Aшa dap, din eskpementeлe despeцȣite, dȣпъ че aȣ tpekȣtȣ пpin kopпȣлȣ ȣneĭ плante (gpîȣ, opzȣ), omȣлȣ nȣ лe maĭ шeпpizъ пentpȣ nȣtpimîntȣлȣ sъȣ, чi лe mъnînkъ кȣ плъчepe. Eatъ dap din nȣoȣ impoptanцa pegnȣлȣĭ вeцetaлȣ, în ekonomia natȣpeĭ! Iatъ esплikaцiȣnea fpaseĭ че amȣ zisȣ, къ плanteлe sîntȣ бȣкъtъpia imensъ ȣnde, în toate ziлeлe, sъ пpegъteskȣ nȣtpiminte пentpȣ pegnȣлȣ animaлȣ, din matepiiлe лȣate din pegnȣлȣ minepaлȣ.

Difepinцa a tpeia, întpe плante шi animaлe konsistъ, amȣ zisȣ къ плanteлe skotȣ din sînȣлȣ лopȣ aepȣлȣ вieцeĭ, пe kîndȣ animaлeлe îлȣ îngitȣ Aчeasta se esплikъ în modȣлȣ ȣpmъtopȣ:

Afapъ de nȣtpimenteлe fлȣide шi soлide, de kape animaлeлe aȣ tpeбȣinцъ пentpȣ stomaчeлe лopȣ, maĭ aȣ tpeбȣinцъ шi de ȣnȣ nȣtpimîntȣ aeposȣ пentpȣ плъmînĭ; къчĭ nȣ e niчĭ ȣnȣ animaлȣ kape nȣ ръspipъ aepȣ; adekъ opĭ къ eлȣ ръspipъ aepȣлȣ goлȣ (пpekȣmȣ fakȣ animaлeлe tepestpe), saȣ къ îлȣ ръspipȣ soлвatȣ în aпъ, (пpekȣmȣ fakȣ animaлeлe akȣatiчe: пeшtiĭ ш. ч. л.) Aepȣлȣ inвieazъ sînцeлe animaлeлopȣ; fъpъ dînsȣлȣ, niчĭ o лȣkpape вitaлъ nȣ se faчe în kopпȣлȣ însȣfлeцitȣ; de aчeea aepȣлȣ este de чea d'întîiȣ neчesitate пentpȣ вiaцa fiinцeлopȣ animaлe. Ȣnȣ omȣ s. e. пoate sъ pъmîie 70 de ziлe шi maĭ бine fъpъ mînkape, шi nȣmaĭ кȣ бъȣtȣpa aпeĭ, пoate sъ pъmîie пînъ лa 17 ziлe fъpъ mînkape шi бъȣtȣpъ, dap fъpъ aepȣ nȣ пoate sъ pъmîie niчĭ 15 minȣte. Astȣпaцĭ gȣpa шi nasȣлȣ ȣnȣĭ omȣ, ka sъ nȣ intpe aepȣ шi пeste пȣцine minȣte e moptȣ. Dap nȣ totȣ aepȣлȣ ape în sine aчeastъ kaпaчitate пpeчioasъ a ne da вiaцa, чi nȣmaĭ o пapte ($1/_3$ пapte) dintp'însȣлȣ nȣmitȣ *oksiцenȣ* (*oxigène*) se бȣkȣpъ de aчeastъ kȣaлitate admipaбiлъ. Aшa dap animaлeлe îngitȣ totȣ mepeȣ osiцenȣ (aepȣлȣ вieцeĭ) din aepȣлȣ atmosfepikȣ, пpin ръsȣfлapea лopȣ neînчetatъ, aпoĭ кȣ kîtȣ îngite maĭ mȣлtȣ oksiцenȣ, кȣ atîtȣ aepȣлȣ se stpikъ maĭ ръȣ, пpekȣmȣ kîndȣ maĭ mȣлцĭ oamenĭ aȣ pъmasȣ mȣлt timпȣ înkiшĭ întp'o saлъ, aepȣлȣ (пpin aбsopбipea oksiцenȣлȣĭ), s'a stpikatȣ mȣлtȣ; de aчeea вedem къ, kîndȣ чine-вa intpъ întp'o saлъ de бaлȣ ȣпpe esemплȣ, în kape aȣ fostȣ adȣnaцĭ maĭ mȣлцĭ oamenĭ kîte-вa ope, simte o neastîmпъpape kape пpoвine din aepȣлȣ stpikatȣ, din kape s'a konsmatȣ o пapte mape a oksiцenȣлȣĭ пpin ръspipaцiȣnea oamenilopȣ че s'aȣ afлatȣ akoлo. Dap nȣ nȣmaĭ oamenii, чi keapȣ шi лȣmînъpiлe din бaлȣ simte aчestȣ stpikъчiȣnĭ aлe aepȣлȣĭ, de aчeea oбsepвъmȣ, къ лȣmînъpiлe kъtpe miezȣлȣ nопцiĭ, apdȣ кȣ o лȣminъ maĭ deбiлъ шi gълбioapъ în лokȣ къ лa înчeпȣtȣ apdȣ кȣ o лȣminъ вie шi aлбiшoapъ; къчĭ пpekȣmȣ oksiцenȣлȣ e de tpeбȣinцъ пentpȣ pespipaцiȣnea animaлeлopȣ, aшa este de tpeбȣinцъ шi пentpȣ apdepea лȣmînъpiлopȣ.

O sъ ne întpeбe чine-вa: kȣmȣ dap aepȣлȣ atmosfepikȣ a pъmasȣ пînъ akȣmȣ pespipaбiлȣ, шi în miĭ de anĭ neînчetatȣ nȣ л'aȣ stpikatȣ пenȣmepaбiлe fiinцe animaлe, пpin nekontenitȣ pespipaцiȣnea лopȣ?

Pezoлȣцiȣnea aчestȣĭ пpoблemȣ, o gъsimȣ în pegnȣлȣ вeцetaлȣ; плanteлe ne esплikȣ kȣmȣ e пȣtinцa къ aepȣлȣ atmosfepikȣ pъmîne miĭ de anĭ totȣ în stapea d'a fi бȣnȣ пentpȣ pespipaцiȣne, de шi în toate ziлeлe se konsȣmъ (keлtȣeшte) dintp'însȣлȣ sȣte de miĭ de kȣбĭ de oksiцenȣ; къчĭ шi плante ръspipъ. Плȣmȣniĭ плanteлopȣ sîntȣ foiлe лopȣ, astea sîntȣ opganeлe лopȣ pespipъtoape; însъ лa pespipaцiȣnea плanteлopȣ, se apatъ ȣnȣ fenomenȣ kontpapiȣ, къчĭ eлe espipъ (skotȣ afapъ) oksiцenȣ din sînȣлȣ лopȣ, tpimiцîndȣ-лȣ în aepȣ шi inspipъ (îngitȣ) aчidȣ kapбonikȣ, kape se afлъ în aepȣ. Aшa dap dakъ ne d'o пapte pegnȣлȣ animaлȣ stpikъ aepȣлȣ пpin inspipapea oksiцenȣлȣĭ шi espipapea aчidȣлȣĭ kapбonikȣ, пe de aлtъ пapte pegnȣлȣ вeцetaлȣ, îлȣ îmбȣnъtъцeшte пpin inspipapea aчidȣлȣĭ kapбonikȣ шi пpin espipapea oksiцenȣлȣĭ. Пpintp'aчeste admipaбiлe întokmipĭ a natȣpeĭ, aepȣлȣ pъmîne totȣ d'aȣna în ekȣiлiбpȣ шi pespipaбiлȣ шi gazȣлȣ въtъmъtopȣ пentpȣ вiaцa animaлъ (aчidȣ kapбonikȣ) este пpinчiпȣлȣ вitaлȣ пentpȣ вeцetaлe; къчĭ o mȣлцime de плante tpagȣ чea maĭ mape пapte a nȣtpimîntȣлȣĭ лopȣ din aepȣ, eapъ nȣ din пъmîntȣ. Eatъ admipaбiлъ apmonie че a staбiлatȣ natȣpa, пentpȣ manцinepea fiinцeлopȣ вeцetaлe шi animaлeлopȣ пe пъmîntȣ!

Tiпъpitȣ în Tiпogpafia Koлeцiȣлȣĭ Sf. Saвa.